

**गोरखा नगरपालिका द्वारा निर्मित
स्थानीय पाठ्यक्रम कक्षा १-३, २०७७
नगरपालिकाको संक्षिप्त परिचय**

नगरपालिकाको परिचय

नेपालको करिव मध्य भागमा अवस्थित, गण्डकी प्रदेशमा पर्ने गोरखा जिल्लाको एकमात्र ऐतिहासिक नगरी गोरखा नगरपालिकाको गठन वि.स.२०५३ साल माघ १५ गते साविक गोरखकाली, रानिश्चारा र तारानगर गा.वि.स.हरूलाई समेटेर गरिएको हो । साथै नेपाल सरकार को मिति २०७१ साल मंसिर १६ को निर्णय अनुसार साविक फिनाम र नारेश्वर गा.वि.स. तथा मिति २०७३ मंसिर २० को निर्णय अनुसार ताप्ले र देउराली गा.वि.स थप गरि यस न.पा.ले कुल १३१.८६ वर्ग कि.मि. क्षेत्रफल ओगटेको छ ।

राजधानी काठमाण्डौदेखि १४१ कि.मि. पश्चिम र अमर सिंह राजमार्गको आँवु खैरेनी तनहुँबाट २४ कि.मि. उत्तरमा पर्ने यस न.पा. को अधिकाँश भू-भाग पहाडी क्षेत्रले ढाकेको छ भने केहीभाग टार बेसीले ढाकेको छ ।

यस नगरपालिका आफैँमा भौगोलिक विविधताले सम्पन्न त छँदैछ यसका साथै यस न.पा. को कुन्दुरटार, तेह्र कि.मि. घुम्ति बजार, मैदान, पस्ताङ्ग, सतिपिपल, गोरखकाली दरवार, उपल्लोकोट, भिमसेन स्मारक आदि क्षेत्रबाट यस जिल्लाको उत्तर तर्फ रहेकामनास्लु, हिउँचुली र लार्केका साथै पश्चिमतर्फ लमजुङ्ग जिल्ला अन्तर्गत पर्ने लमजुङ्ग र वौद्ध हिमालका मनोरम दृश्यहरू पनि अवलोकन गर्न सकिन्छ ।

ऐतिहासिक पृष्ठभूमि

विश्व सामू गुर्खाको नामबाट परिचित गोर्खालीहरूको भूमि गोरखाले राष्ट्रिय इतिहासको पानामा एउटा महत्वपूर्ण स्थान ओगटेको छ । वर्तमान नेपालको एकीकरणको सुत्रपात भएको यस जिल्लाको ऐतिहासिक धरोहर मध्ये गोरखा दरवार, गोरखनाथ मन्दिर, कालिका मन्दिर एवं तल्लो दरवार आदि यसै नगरपालिकाभित्र पर्दछन् । नेपाल एकीकरणमा महत्वपूर्ण योगदान दिने वीरवीरङ्गनाहरू मध्ये बीसे नगर्चीको जन्म यस यसै न.पा.मा भएको थियो ।

सिमाना

- पूर्व : शहिद लखन र भिमसेन गा.पा
- पश्चिम : पालुङ्गटार नापा

उत्तर : ससिरानचोक गापा
दक्षिण : शहिद लखन गापा र तनहुँ जिल्ला

भौगोलिक अवस्थिति

अक्षांश २७°५६'०३" उत्तरी आक्षांश देखि २८°१३'०७" उत्तरी आक्षांश सम्म
देशान्तर ८४°२३' पूर्वी देशान्तर देखि ८४°३८' पूर्वी देशान्तर सम्म
उचाई (समुन्द्र सतहबाट) ३२८ देखि १५२२ मि।

हावापानी

औसत तामक्रम अधिकतम – २५ डि.से.

न्यूनतम – ०६ डि.से.

औसत वर्षा – १४९२ मि.मि.

मुख्यनदी र खोला

मुख्यनदी रूसर्याङ्दी र दरौदी

खोलाहरू रसिर्दी, लुदी, कर्ण खोला, ज्यादुल खोला, गंगटे खोला र बेनी खोला, खाल्टे खोला, भालु खोला

वडा विभाजन

वडा नं.	समावेश भएका साविक गाविस/नपा	साविक वडा	जनसंख्या	वडा नं.	समावेश भएका साविक गाविस/नपा	साविक वडा	जनसंख्या
१	ताप्ले	६,७,८,९	२१४८	१	ताप्ले	१,२,३,४,५	२३६८
३	गोरखा	१४, १५	३६९२	४	गोरखा	१२,१३	३०९७
५	गोरखा	४	२८५१	६	गोरखा	१,३	७२९५
७	गोरखा	२,५	४८३४	८	गोरखा	६,७	५६०८
९	गोरखा	८	४४५३	१०	गोरखा	९	२८४८
११	गोरखा	१०	३२३५	१२	गोरखा	११	२७४१
१३	देउराली	५,६,७,८	३२६३	१४	देउराली	१,२,३,४,९	२२५१

गोरखा नगरपालिका गोरखा

वडा नं.	पुरुष	महिला	जम्मा	घरपरिवार	वडा नं.	पुरुष	महिला	जम्मा	घरपरिवार
१	९२८	१२२०	२१४८	५४७	२	१०१७	१३५१	२३६८	५७५
३	१५६३	२१२९	३६९२	१०२६	४	१३०९	१७८८	३०९७	७६६
५	१२७१	१५८०	२८५१	६६३	६	३५७५	३७२०	७२९५	२०८३
७	२१३४	२७००	४८३४	१३५०	८	२५३५	३०७३	५६०८	१६००
९	२३७३	२०८०	४४५३	९९१	१०	१३००	१५४८	२८४८	७०७
११	१४६५	१७७०	३२३५	७३९	१२	१२४२	१४९९	२७४१	६७७
१३	१४५४	१८०९	३२६३	८५८	१४	९९५	१२५६	२२५१	५६४

धार्मिक एवं पर्यटकीय स्थलहरू

धार्मिक स्थलहरू

क्र.सं.	धार्मिक स्थलहरू	क्र.सं.	धार्मिक स्थलहरू
१	गोरखकाली मन्दिर	२	गोरखनाथ गुफा
३	विरिमकाली मन्दिर	४	तल्लो दरवार
५	चौघेरा दरवार	६	राधावल्लभेश्वर मन्दिर
७	सीतापाईला देविथान	८	कृष्ण मन्दिर

९	हनुमान ढोका	१०	भिमसेन स्मारक
११	विन्ध्यावासिनी	१२	ठुलो आँगन
१३	रामेश्वर मन्दिर	१४	नामरुड देवी विद्या मन्दिर
१५	पश्चिमकाली मन्दिर	१६	विष्णु पान्चायन
१७	खड्ग देवी मन्दिर	१८	रानीवन सरस्वती मन्दिर
१९	चिल्ड्रेन पार्क	२०	बुडी कोट
२१	ताप्लेकोट		

पर्यटकीय स्थलहरू

गोरखा दरवार

उपल्लो गोरखा दरवार क्षेत्र अन्तर्गत रहेका प्रमुख पर्यटकीय स्थलहरू

क्र.सं.	स्थानहरू	क्र.सं.	स्थानहरू
१	गोरखनाथ गुफा	२	रामशाह चौतारा
३	गोरखकाली मन्दिर	४	गणेश स्थान
५	शित्तलपाटी	६	रंगमहल
७	रोटपाटी	८	पण्डितपाटी
९	श्री पशुपति गुहेश्वरी	१०	चौघेराभवन
११	विद्याभगवती मन्दिर	१२	हनुमान भञ्ज्याङ्ग
१३	सरस्वती मन्दिर	१४	शिवपरिवारको प्राचिन मुर्ति
१५	सिद्धपाइला	१६	चण्डीभञ्ज्याङ्ग
१७	वज्रभैरव मन्दिर	१८	

तल्लो दरबार (गोरखा संग्रहालय)

गो.न.पा ६ पोखरीथोक स्थित ठुलो आँगनमा यो दरबार रहेको छ। शुरुमा ६ रोपनी मात्र क्षेत्रफलमा सिमित रहेको यस दरबारको संरक्षणको जिम्मा पुरातत्व विभागले लिएपछि हाल यो दरबार ७० रोपनी क्षेत्रफलमा फैलिएको छ। बीचमा चोक, तीनतिर ३/३ तला भएको दक्षिणतिर कौशिसहितको चार तला भएको ३०×३० वर्ग मि.क्षेत्रफलमा निर्मित यो दरबार मध्ययुगिन पगौडा शैलीमा बनेको छ। यहाँ कलात्मक टुँडाल र आँखि झ्याल, स्वस्तीकको चिन्ह, देविदेवता तथा गरुड कलशको द्वारपालको साथै दरबार परिसरमा रोपिएका ६० जातका फुलहरू, अमर चित्रकारद्वारा २०४८ सालमा निर्माण गरिएको यस दरबारमा हाल ऐतिहासिक संग्रहालय निर्माण गरिएको छ।

संग्रहालयहरू

- गोरखा संग्रहालय गो.न.पा.(१, तल्लो दरबारमा रहेको।
- हर्वेरियम तथा वनस्पती संग्रहालय र जि.स.स.को कार्यालयमा रहेको।

जनसंख्या सम्वन्धी विवरण

क्र.सं.	स्थानीय तह	कूल घरधुरी	पुरुष	महिला	जम्मा
१	गरखा नगरपालिका	१३१४६ वटा	२३१६१ जना	२७५२३ जना	५०६४८

शैक्षिक स्थिति

क्र.सं.	संस्था	सामुदायिक	संस्थागत
१	क्याम्पस	१	१
२	वालविकाश केन्द्र	४९	१७
३	आधारभूत ९१-३०	१७	३
४	आधारभूत ९१-५०	१४	५
५	आधारभूत ९१-८०	५	४
६	मा.वि. ९१-१००	४	६
७	मा.वि. ९१-१२०	१२	१

८	सामुदायिक सिकाई केन्द्र	३	०
---	-------------------------	---	---

धर्म अनुसार न.पा.को जनसंख्या

धर्म	जनगणना वर्ष २०६८	
	संख्या	प्रतिशत
हिन्दु	४४४८२	८७.७६
बौद्ध	२२३५	४.४१
इस्लाम	१५७९	३.१२
क्रिश्चियन	२२९५	४.५३
किरात	९	०.०२
प्रकृति	१८	०.०४
अन्य	६	०.०१

प्रमुख १० जात/जातीका आधारमा जिल्लाको जनसंख्या

क्र.सं.	जात/जाती	२०६८	
		जनसंख्या	प्रतिशत
१	गुरुङ	३४५२	६.८१
२	ब्राह्मण	६४९२	१२.८५
३	क्षेत्री	१०७६५	२१.२४
४	मगर	७८२३	१५.४३
५	नेवार	४४६७	८.८१
६	सार्की	४९८५	९.८३
७	कामी	२८८३	५.६९
८	तामाङ्ग	१२५३	२.४७
९	कुमाल	२३४०	४.६२

संचार सम्बन्धि विवरण र मनोरञ्जन

क्र.सं.	विवरण	संख्या	क्र.सं.	विवरण	संख्या
१	हुलाक कार्यालय	१	२	पुस्तकालय	१
३	सिनेमा हल	१	४	केवुल टी.भी.संचालक	१
५	दर्ता भएका समाचारपत्र	३	६	दर्ता भएका एफ.एम रेडियो	५
७	साइवर	४	८	कुरियर सेवा	३

एफ.एम. रेडियो स्टेशनहरू

क्र.सं.	एफ.एम.रेडियोको नाम	मेगा हर्ज	फोन नं.
१	च्वाइस एफ.एम.	९०.४	०६४४२०५९९
२	रेडियो गोरखा	९२.८	०६४४२१३९०
३	रेडियो मनास्लु	१०३.९	०६४४२१४८४
४	गोरखकाली एफ.एम.	९३.६	०६४४२१५६८
५	मातृभूमी एफ.एम.	९८.२	०६४४२१३६४

सडक सम्बन्धि विवरण ९आ.व. २०७४/०७५ सम्म

क्र.सं.	सडकको विवरण	ईकाइ	आ.व.०७४/७५ सम्म
---------	-------------	------	-----------------

१	जम्मा सडकको लम्वाई	कि.मि.	५९४
२	कालो पत्रे	कि.मि.	४२
३	ग्राभेल	कि.मि.	४२
४	कच्ची सडकको लम्वाई	कि.मि.	५१०

स्वास्थ्य संस्था सम्बन्धि विवरण

क्र.सं.	स्वास्थ्य संस्थाको किसिम	संख्या	क्र.सं.	स्वास्थ्य संस्थाको किसिम	संख्या
१	सरकारी अस्पताल	१	२	सामुदायिक अस्पताल	१
३	स्वास्थ्य चौकी	६	४	सामुदायिक स्वास्थ्य ईकाइ	१
५	दन्त उपचार केन्द्र	२	६	आयुर्बेद औषधालय	१
७	प्राइभेट अस्पताल	५	८	गाउँघर क्लिनिक	४३
९	खोप क्लिनिक	४३	१०	शहरी स्वास्थ्य केन्द्र	७
११	प्राविधिक प्रशिक्षण केन्द्र	३	१२		

सरसफाइ तथा फोहोरमैला व्यवस्थापन

किसिम	संख्या
ट्याक्टर	१
टिप्पर	१
दैनिक फोहोर उत्पादन	६ टन
डम्पिङ साइड अस्थायी	१
सार्वजनिक शौचालय	४

टेलिफोन सेवा

सि.नं.	सेवाको प्रकार	लाईन संख्या
१	एक्ल टेलिफोन	१८४०
२	मोवाइल पोस्टपेड सिम	८००
३	मोवाइल प्रिपेड सिम	८०००
४	सिडिएम रिम	१०००
५	सिडिएम फिक्स फोन	१०७०
६	बन्धी क्षलतभचलभत	५५०

घरको स्वामित्व अनुसार घरपरिवार विवरण, २०६८

क्र.सं.	विवरण	घरपरिवार	
		संख्या	प्रतिशत
१	आफ्नै ९निजि०	९७०१	७३.९०
२	भाडामा	३०८९	२३.५३
३	संस्थागत	१६४	१.२५
४	अन्य	१७३	१.३२
जम्मा		१३१२७	१००

पिउने पानीको स्रोत अनुसार गोरखा नगरपालिका घरपरिवार विवरण, २०६८

क्र.सं.	पिउने पानीको स्रोत	घरपरिवार		क्र.सं.	पिउने पानीको स्रोत	घरपरिवार	
		संख्या	प्रतिशत			संख्या	प्रतिशत
१	धारा /पाइप	५६१४	४२.७७	२	ट्युवेल/हाते पम्प	१०	०.०८

३	व्यवस्थित इनार	१२८	०.९८	४	अव्यवस्थित इनार	५१८	३.५९
५	मूल धारा	६७७२	५१.५९	६	नदी/ खोला	२२	०.१७
७	अन्य	७	०.०५	८	उल्लेख नभएको	५६	०.४३

खाना पकाउने इन्धनको स्रोत अनुसार घरपरिवारको विवरण

क्र.सं.	खाना पकाउने इन्धनको स्रोत	घरपरिवार		क्र.सं.	खाना पकाउने इन्धनको स्रोत	घरपरिवार	
		संख्या	प्रतिशत			संख्या	प्रतिशत
१	काठ/दाउरा	७४०४	५६.४०	२	मडितेल	६५	०.५
३	एल.पी.ग्याँस	४८३४	३६.८२	४	गोबर ग्याँस	७२२	५.५
५	अन्य	४५	०.३४	६	उल्लेख नभएको	५७	०.४
जम्मा		१३१२७					

बत्ती बाल्नको लागि अक्सर प्रयोग गरिने इन्धन, २०६८

क्र.सं.	बत्ती बाल्नको लागि अक्सर प्रयोग गरिने इन्धन	घरपरिवार	
		संख्या	प्रतिशत
१	विजुली	१२४६१	९४.९३
२	मडितेल	५५०	४.१९
३	बायोग्याँस	११	०.०८
४	अन्य	४७	०.३६
५	उल्लेख नभएको	५८	०.४४
जम्मा		१३१२७	१००

आधारभूत शिक्षा (कक्षा १-३) को पाठ्यक्रम संरचना

क्र.सं.	विषयसम्बन्धि क्रियाकलाप	पाठ्यघण्टा	वार्षिक कार्यघण्टा
१	भाषिक सिप सम्बन्धी क्रियाकलाप (नेपाली)	५	१६०
२	भाषिक सिप सम्बन्धी क्रियाकलाप (अङ्ग्रेजी)	४	१२८
३	गणितीय सिपविकास सम्बन्धी क्रियाकलाप	४	१२८
४	विज्ञान, स्वास्थ्य र शारिरीक शिक्षा सम्बन्धी क्रियाकलाप	४	१२८
५	सामाजिक अध्ययन, चारित्रिक विकास तथा सिर्जनात्मक कला सम्बन्धी क्रियाकलाप	४	१२८
६	मातृभाषिक सिप / स्थानीय विषयवस्तुसम्बन्धी क्रियाकलाप	५	१६०
जम्मा		२६	८३२

माथि बुदा नं ६ मा उल्लेखित संरचनाका आधारमा पाठ्यक्रम निर्माण गर्दा निम्नलिखित पक्षहरू समावेश गरिनेछ ।

स्थानीय विषयान्तर्गत मातृभाषा, स्थानीय इतिहास तथा संस्कृति, संस्कृत भाषा र स्थानीय ज्ञान, सिप, कला तथा प्रविधिमा आधारित विषयसँग सम्बन्धित क्रियाकलाप पर्नेछन् । सिर्जनात्मक सिप विकाससम्बन्धी क्रियाकलापलाई अन्य विषयक्षेत्रका क्रियाकलापहरूसँग सम्बन्धित गराउनु पर्ने छ । स्थानीय विषयको पाठ्यक्रम र पाठ्यसामग्री विद्यालयले स्थानीय विज्ञ, अभिभावक तथा स्थानीय तहको सहयोग र समन्वयमा विकास गरी कार्यन्वयनमा ल्याउनमुपर्नेछ ।

आधारभूत शिक्षा (कक्षा १-३) का तहगत सक्षमता

आधारभूत शिक्षा (कक्षा १-३) का तहगत सक्षमता आधारभूत शिक्षा (कक्षा १-३) को उद्देश्य बालबालिकालाई आधारभूत साक्षरता, गणितीय ज्ञान तथा सिप र जीवनोपयोगी सिपहरूका साथै व्यक्तिगत स्वास्थ्य तथा सरसफाइसम्बन्धी बानीको विकास गर्ने अवसर प्रदान गर्नु हो । आधारभूत शिक्षाको

माध्यमबाट बालबालिकाहरू आफू रहेको प्राकृतिक तथा सामाजिक वातावरणसँग परिचित र सचेत हुने छन् । यस तहको पाठ्यक्रम बालबालिकाको उमेरगत क्षमता एवम् रुचिलाई ध्यान दिई एकीकृत सिद्धान्तअनुसार विकास गरिएको छ । आधारभूत शिक्षा (कक्षा १-३) का सक्षमता देहायबमोजिम हुने छन् :

- १) आधारभूत तह (कक्षा १-३) को पाठ्यक्रम, २०७६
- २) आधारभूत भाषिक तथा सञ्चार सिपको विकास र प्रयोग
- ३) आधारभूत गणितीय अवधारणा र सिपको विकास र प्रयोग
- ४) अनुशासन, सदाचार र स्वावलम्बन जस्ता सामाजिक एवम् चारित्रिक गुणको विकास
- ५) विज्ञान, वातावरण, सूचना प्रविधिसम्बन्धी आधारभूत ज्ञानको विकास
- ६) शारीरिक तन्दुरुस्ती, स्वस्थकर बानी र जीवनोपयोगी सिप दीपभ कपर्पिको को विकास
- ७) कला तथा सौन्दर्यप्रति अभिरुचि र सिर्जनात्मकताको विकास
- ८) आफ्नो परिवेशसँग परिचित भई विभिन्न जातजाति, धर्म, भाषा, संस्कृति, क्षेत्रप्रति सम्मान र समभावको विकास ।

आधारभूत तह कक्षा १-३ को विषयक्षेत्रगत पाठ्यक्रम

मातृभाषिक सिप / स्थानीय विषय

परिचय

मानवले जन्म लिएपछि सबैभन्दा पहिलो बोलिने र सिक्ने भाषालाई उसको "मातृभाषा" भनिन्छ। मातृभाषा कुनै पनि व्यक्तिको सामाजिक एवं भाषा सम्बन्धी र रिति रिवाज को पहिचान हो।

वर्तमान नेपालको सीमाभित्र इतिहासको विभिन्न कालखण्डमा बसोबास गरेका विभिन्न मानवसमूदाय वा मानवसमूदायहरूले सिर्जना गरेर छाडेका र हाल बसोबास गरिरहेका हाम्रा विभिन्न जाति एवं समूदायका पूर्खाहरूले सिर्जना र अवलम्बन गरी हामीलाई जिम्मा लिएर गएका भौतिक अभौतिक सम्पदाहरू र त्यस अनुरूपको जीवनशैलीको समष्टिगत रूप नै नेपालको राष्ट्रिय संस्कृति हो । राष्ट्रिय संस्कृति नीति, २०६७

वर्तमान शिक्षा प्रणालीले विद्यार्थीहरूमा आफ्नो संस्कृतिको महत्त्व बोध गराउने र त्यसप्रति आस्था एवं निष्ठा जगाउने पाठ्यसामग्रीहरूलाई यथेष्ट मात्रामा समावेश गर्न सकेको छैन । जसले गर्दा नयाँ पुस्तानेपाली सांस्कृतिक परम्परा प्रति उदासीन बन्दै गइरहेको स्थिति अर्को चुनौतिको रूपमा देखा परेको छ । "राष्ट्रिय संस्कृति नीति, २०६७"

यी र यस्ता अनेकौं चुनौतिहरूका बीचबाट उपयुक्त उपायहरू पहिचानगरी नेपाली संस्कृतिलाई संरक्षण, सम्बर्द्धन र व्यवस्थापन गर्नुपर्ने अवस्थाविद्यमान रहिआएको छ । "राष्ट्रिय संस्कृति नीति, २०६७"

स्थानीय पाठ्यक्रमका क्षेत्रहरू

- १) प्राकृतिक एवम् भौगोलिक अबस्थिति
- २) ऐतिहासिक तथा पुरातात्विक सम्पदा
- ३) धर्म संस्कृति र रितिरिवाज
- ४) भाषिक र भाषा
- ५) कृषि तथा पशुपालन र जडीबुटी
- ६) पर्यटन र उद्योग
- ७) स्थानीय संघसंस्था तथा कार्यालय
- ८) सामाजिक मुल्य मान्यता र सामाजिक विकृति
- ९) विपद व्यवस्थापन र वातावरण संरक्षण
- १०) आधुनिक सूचना र प्रविधि

स्थानीय पाठ्यक्रमको परिचय र सान्दर्भिकता

शिक्षाका राष्ट्रिय उद्देश्य परिपूर्ति गर्न कुनैपनि देशले पाठ्यक्रम निर्माणमा केन्द्र सरकारको दायित्व रहने हुनाले समय सापेक्ष पाठ्यक्रम परिमार्जन हुँदै जाने क्रममा राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप २०६३ पश्चात परिमार्जन हुने क्रममा एकीकृत पाठ्यक्रमको अवधारणाको रूपमा एकीकृत पाठ्यक्रम कक्षा १-३ निर्माण भै कार्यान्वयनको चरणमा रहेको छ । जहाँ स्थानीय तहलाई पनि पाठ्यक्रम निर्माणको जिम्मेवार निकाय मान्दै ५ पाठ्यघण्टी र १६० पाठ्यभारको पाठ्यक्रम निर्माण गरी मातृभाषिक सीप/ स्थानीय पाठ्यवस्तु समावेश भएको पाठ्यक्रम कार्यान्वयनमा ल्याउन जिम्मेवार बनाइए अनुसरुप गोरखा नगरपालिकाले आफ्नो नगर क्षेत्र भित्र विद्यालय तहका वालवालिकामा स्थानीय ज्ञान र सीप अभिवृद्धि गर्ने हेतुले गोरखा नगरपालिकाले स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण गरेको हो ।

एकीकृत पाठ्यक्रम कक्षा १-३ का राष्ट्रिय पाठ्यक्रम भित्र समावेश हुन नसकेका यस नगर क्षेत्र भित्रका वालवालिकामा उक्त विषयवस्तुको ज्ञान तथा सीप उपलब्ध गराई शिक्षालाई व्यवहारमुखी बनाउन यस खालको पाठ्यक्रम निर्माण गरी कार्यान्वयनमा ल्याउन

लागिएको हो । यसमा सिकाइ सहजीकरण विधि तथा प्रक्रिया, विद्यार्थी मूल्याङ्कन, माध्यम भाषाको छनोट र सिकाइ सक्षमता समावेश गरी निर्माण गरिएको यस पाठ्यक्रमले शिक्षाका राष्ट्रिय उद्देश्य हासिल गर्न सहयोग पुर्याउने छ ।

ज्ञान, विज्ञान तथा प्रविधिमा भएको विकास र विस्तारले सिर्जना गरेका अवसर तथा चुनौतीहरु सापेक्ष विश्वव्यापीकरणको भाग/प्रभाव र स्थानीय सन्दर्भको सन्तुलन सहित स्थानीय आवश्यकता संवोधन गर्ने औचित्यका लागि यो पाठ्यक्रम निर्माण भएको हो ।

कक्षागत सिकाइ उपलब्धि

मातृभाषा तथा स्थानीय विषयका कक्षागत सिकाइ उपलब्धि

विषयबस्तु	कक्षा १	कक्षा २	कक्षा ३
१. प्राकृतिक एवं भौगोलिक अवस्था	<ul style="list-style-type: none"> गोरखा नगरपालिकाको नाम बताउन, आफ्नो बसेको ठाउँको नाम र ठेगाना बताउन, आफ्नो वरपरको नदि वा खोलाको छोटकरीमा बताउन, आफ्नो वरपरको टार, बेसी, डाँडा बनजंगलको बारेमा छोटकरीमा बताउन 	<ul style="list-style-type: none"> गोरखा नगर-पालिकाको सामान्य परिचय बताउन आफू बसेको ठाउँको भौगोलिक अवस्था बताउन आफ्नो वरपरको टार, बेसी, डाँडा बनजंगल बाटाहरूका बारेमा बताउन । 	<ul style="list-style-type: none"> गोरखा नगरपालिकाको विषयवस्तु बोध गरी इतिहास छोटकरीमा वर्णन गर्न गोरखा नगरपालिकाको वडागत साँध सिमाना, वडागत विवरण बताउन आफ्नो ठाउँको भौगोलिक अवस्थाको जानकारी दिन
२. ऐतिहासिक तथा पुरातात्विक सम्पदा	<ul style="list-style-type: none"> स्थानीय ऐतिहासिक तथा पुरातात्विक सम्पदाहरू चिन्न र बताउन 	<ul style="list-style-type: none"> ऐतिहासिक तथा पर्यटकीय स्थानको सामान्य परिचयदिन र साथीहरूसँग छलफल गर्न । रानीपोखरी,ताप्लेकोट,बागभैरब,जलकन्या आश्रापानी रामशाह चौतारो, तल्लो दरबार, गोरखकाली मन्दिर, सरस्वती मन्दिर, विष्णु मन्दिर, भिमसेन पार्क, पृथ्वीपार्क आदि 	<ul style="list-style-type: none"> ऐतिहासिक तथा पर्यटकीय क्षेत्रहरू चिन्न ,छलफल गर्न र त्यसको बारेमा लेख्न । गोरखा राज्यको पौराणिक आख्यानको जानकारी,रानीपोखरी,रामशाहचौतारो,पृथ्वीपार्क ,बिसे नगर्ची, गोरखनाथ गुफा, सीता गोरखकाली मन्दिर, कृष्ण मन्दिर, भिमसेन पार्क, सरस्वती मन्दिर
३. धर्म संस्कृति रितिरिवाज	<ul style="list-style-type: none"> स्थानीय साँस्कृतिक तथा धार्मिक मठ मन्दिर, गुम्बा,चर्च, मस्जिदहरू चिन्न स्थानीयरितिरिवाज ,चाडपर्वको नामबताउन परम्परागत बाजाहरू चिन्न स्थानीय भेषभुषाको नाम भन्न स्थानीय जात्राहरूको नाम भन्न 	<ul style="list-style-type: none"> स्थानीय साँस्कृतिक तथा धार्मिक मठ मन्दिर, गुम्बा, चर्च, मस्जिदहरूको नाम बताउन स्थानीय चाडपर्व,रिति रिवाज,भेषभुषाहरूको नाम , परिचय, महत्व बताउन स्थानिया परम्परागतबाजाहरूको नामचिन्न र संरक्षणगर्न स्थानीय भेषभुषाको पहिचान गर्न स्थानीय जात्राहरू र चाडपर्वहरूको सम्बन्ध देखाउन 	<ul style="list-style-type: none"> स्थानीय साँस्कृतिक तथा धार्मिक मठ मन्दिर,गुम्बा,चर्च मस्जिदहरूको बारेमा ,बताउन र लेख्न स्थानीय चाडपर्वको परिचय , महत्व र प्रवर्धन गर्न विभिन्न बाजाहरूको संरक्षण र प्रवर्धनगर्न स्थानीय भेषभुषाको संरक्षण गर्न स्थानीय जात्राहरू र चाडपर्वहरूको संवर्धन गर्न
४.	<ul style="list-style-type: none"> स्थानीय इलाकामा वसोवास गर्ने 	<ul style="list-style-type: none"> स्थानीय क्षेत्रमा वसोवास गर्ने 	<ul style="list-style-type: none"> स्थानीय क्षेत्रमा वसोवास गर्ने जातजातीहरूको

भाषिक भाषा	जातजातीहरूको नाम • स्थानीय क्षेत्रमा वोलिने भाषाहरूको नाम • लोपोन्मुख भाषा तथा जनजातीको नाम	जातजातीहरूको पहिचान • स्थानीय आदिम जातजातीहरूले बोल्ने भाषाको पहिचान • लोपोन्मुख भाषा तथा जनजातीको पहिचान	परिचय • लोपोन्मुख भाषा तथा जनजातीको पहिचान • स्थानीय आदिम जातजातीहरूले बोल्ने भाषाको पहिचान गरी वर्गीकरण
५. कृषि तथा पशुपालन र जडीबुटी	• स्थानीय कृषि र बालीनालीको नाम • स्थानीय रुपमा प्रयोग गर्ने विउ चिन्हहरू • स्थानीय रुपमा पाइने मलहरूको नाम भन्न • स्थानीय रुपमा पाइने मलहरूको उत्पादन कार्य हेर्न • स्थानीय रुपमा पाइने पशुपालन चिन्न • स्थानीय रुपमा पाइने जडीबुटीको नाम भन्न • सामान्य योग जान्न	• कृषि पेशाका विभिन्न वालीनालीको सूचि • विउका प्रकारहरू बताउन • स्थानीय रुपमा पाइने मलहरूको नाम र काम भन्न • स्थानीय रुपमा पाइने मलहरूको प्रयोगबारे बताउन • स्थानीय रुपमा गरिने पशुपालनको किसिम बताउन • स्थानीय रुपमा पाइने जडीबुटीको पहिचान गर्न • योगाको किसिम भन्न	• कृषि व्यवसायको परिचय र वर्गीकरण • स्थानीय रुपमा प्रयोग गरिने विउहरू पहिचान गर्न • स्थानीय रुपमा पाइने मलहरूको उपयोगिता बताउन र निर्माण कार्यमा सहभागीता देखाउन • स्थानीय रुपमा गरिने पशुपालनको उपयोगिता बताउन • स्थानीय रुपमा पाइने जडीबुटीको नाम काम बताउन • सामान्य योगाभ्यास गर्न
६. पर्यटन र उद्योग	पर्यटकीय ठाउँहरूको नाम भन्न • स्थानीय उद्योगको नाम भन्न • स्थानीय कलाका क्षेत्रहरू चिन्न	• पर्यटकीय मान्यताको जानकारी लिन • पर्यटकीय क्षेत्रहरूको सूची तयार गर्न • स्थानीय उद्योगको प्रयोग बताउन • स्थानीय कलाका क्षेत्रहरू छुट्याउन	• स्थानीय पर्यटकीय क्षेत्रहरूको वर्गीकरण गर्न • पर्यटकीय क्षेत्रको महत्व ब्याख्या गर्न • स्थानीय उद्योगको उपयोगिता प्रदर्शन गर्न • स्थानीय उद्योगको संरक्षण गर्न • स्थानीय कलाका क्षेत्रहरू उपयोग गर्न
७. स्थानीय संघसंस्था र कार्यालय	स्थानीय क्षेत्रमा रहेका संघ संस्था र कार्यालयको नाम बताउन	स्थानीय क्षेत्रमा रहेका संघ संस्था र कार्यालयहरूको पहिचान गेन	स्थानीय क्षेत्रमा रहेका संघ संस्था र कार्यालयहरूको सूची बर्गीकरण र मुख्य कार्यहरू बताउन
८. सामाजिक मूल्य मान्यता र सामाजिक विकृति	साथी घर परिवार छिमेकी गुरुको आदर सत्कार गर्न • सामाजिक व्यवहारहरू भन्न • छुवाछुतबारे परिचय दिन	• साथी घर परिवार छिमेकी गुरुको आदर सत्कार गर्न र घुलमिल हुन • सामाजिक व्यवहारहरू पहिचान गर्न • छुवाछुतले ल्याएका विकृतिहरूको परिचय दिन	• साथी घर परिवार छिमेकी गुरुको आदर सत्कार गर्न र मित्रवत् व्यवहार गर्न • सामाजिक सद्भाव कायम गर्न • बालविवाह र बहुविवाहको परिचय दिन र यसको असरबारे बताउन ।
९. विपद व्यवस्थापन र वातावरण संरक्षण	• विभिन्न प्रकोप र विपत्ति पहिचान गर्न • स्थानीय हावापानीको जानकारी दिन • स्थानीय फोहोरमैलाको स्रोत बताउन	• स्थानीय क्षेत्रमा हुन सक्ने विपत्त र विपत्तिको जानकारी लिन • स्थानीय हावापानीको किसिम बताउन	• प्राकृतिक र मानवीय sdhf/Lले हुन सक्ने विपत्तिहरूको कारण भन्न • स्थानीय हावापानी र वातावरण विचको

	<ul style="list-style-type: none"> • घरपालुवा र वन्यजन्तुहरू पहिचान गर्ने 	<ul style="list-style-type: none"> • स्थानीय फोहोरमैलाको किसिम वताउन • स्थानीय क्षेत्रमा पाइने घरपालुवा र वन्यजन्तुहरूको वातावरणीय संबन्ध वताउन 	<ul style="list-style-type: none"> संबन्ध वताउन • स्थानीय फोहोरमैलाको स्रोत पहिचान व्यवस्थापन गर्ने • कुहिलेने र नकुहिने फोहोर व्यवस्थापन गर्ने • स्थानीय बोटविरुवाको वातावरणीय संरक्षण र उपयोगिता प्रदर्शन गर्ने
--	--	---	---

विषयवस्तुको क्षेत्र र क्रम

विषय क्षेत्र	विषयवस्तु	कक्षा १	कक्षा २	कक्षा ३
१. प्राकृतिक एवं भौगोलिक अवस्था	• प्राकृतिक एवं भौगोलिक अवस्था	<ul style="list-style-type: none"> • आफ्नो बसोबास भएको ठाँउको परिचय • गोरखा नगरपालिकाको नाम बताउन • स्थानीय जल सम्पदाको (नदि,खोला) परिचय • स्थानीय स्थल सम्पदाको (मौसम,हावापानी,टार, बेसी, बनजंगल) परिचय 	<ul style="list-style-type: none"> • गोरखा नगरपालिकाको परिचय • गोरखा नगरपालिकाको वडागत विशेषता र साँघसिमाना • प्राकृतिक स्रोतको सामान्य परिचय(बनजंगल,नदि खोला) • बेसी,टार धरातलिय बनोट, मौसम,हावापानी, खानी 	<ul style="list-style-type: none"> • गोरखा नगरपालिकाको इतिहास • प्राकृतिक स्रोतको अवस्था • स्थानीय सम्पदा
२. ऐतिहासिक तथा पुरातात्विक सम्पदा	ऐतिहासिक तथा पुरातात्विक सम्पदा	<ul style="list-style-type: none"> • स्थानिय ऐतिहासिक तथा पुरातात्विक सम्पदाको सामान्य परिचय (रानीपोखरी, ताप्लेकोट, बागभैरब,जलकन्या आश्रापानी रामशाह चौतारो, तल्लो दरबार, पृथ्वीपार्क आदि) 	<ul style="list-style-type: none"> • ऐतिहासिक तथा पर्यटकीय स्थानको परिचय र महत्व • रानीपोखरी,ताप्लेकोट,बागभैरब,जलकन्याआश्रपा नी रामशाहचौतारो, तल्लो दरबार, पृथ्वीपार्क आदि) 	<ul style="list-style-type: none"> • गोरखा राज्यको पौराणिक आख्यानको जानकारी, • रानीपोखरी,रामशाह चौतारो,पृथ्वीपार्क ,बिसे नगर्ची, गोरखनाथ गुफा,सीतापाइला, ताप्लेकोट,पस्लाड चौतारो, स्मारकको परिचय तथा महत्व
३. धर्म संस्कृति रितिरिवाज	धर्म संस्कृति रितिरिवाज	<ul style="list-style-type: none"> • स्थानीय साँस्कृतिकतथाधार्मिक मठ मन्दिर, गुम्बा,चर्च, मस्जिदको परिचय • स्थानीय चाडपर्वको सामान्यपरिचय • स्थानीय रितिरिवाज भेषभुषाको सामान्य परिचय • परम्परागत बाजाको उपयोगिता 	<ul style="list-style-type: none"> • स्थानीय साँस्कृतिक तथा धार्मिक मठ मन्दिर, गुम्बा,चर्च, मस्जिदको संरक्षण • स्थानीय चाडपर्वको परिचय र महत्व • स्थानिय रिति रिवाज भेषभुषा, • परम्परागत बाजाको संरक्षण 	<ul style="list-style-type: none"> • स्थानिय साँस्कृतिक तथा धार्मिक मठ मन्दिर,गुम्बा,चर्च मस्जिदको संरक्षण र प्रवर्धन • स्थानीय चाडपर्वको परिचय , महत्व र प्रवर्धन • विभिन्न बाजाहरूको संरक्षण र प्रवर्धन
४. भाषिक भाषा	भाषिक परिचय	<ul style="list-style-type: none"> • स्थानीय इलाकामा वसोवास गर्ने जातजातीहरूको नाम • स्थानीय क्षेत्रमा वोलिने भाषाहरूको नाम • लोपोन्मुख भाषा तथा जनजातीको नाम 	<ul style="list-style-type: none"> • स्थानीय क्षेत्रमा वसोवास गर्ने जातजातीहरूको पहिचान • स्थानीय आदिम जातजातीहरूले वोलने भाषाको पहिचान • लोपोन्मुख भाषा तथा जनजातीको पहिचान 	<ul style="list-style-type: none"> • स्थानीय क्षेत्रमा वसोवास गर्ने जातजातीहरूको परिचय • लोपोन्मुख भाषा तथा जनजातीको पहिचान • स्थानीय आदिम जातजातीहरूले वोलने भाषाको पहिचान गरी वर्गीकरण • स्थानीय क्षेत्रमा वसोबास गर्ने विशेष क्षमता भएका

			<ul style="list-style-type: none"> • स्थानीय क्षेत्रमा वसोबास गर्ने विशेषक्षमता भएकाव्यक्तिहरूले प्रयोग गर्ने सांकेतिक भाषाहरूका पहिचानस्थानीय क्षेत्रमा वसोवास गर्ने जातजातीहरूको पहिचान • स्थानीय आदिम जातजातीहरूले बोल्ने भाषाको पहिचान • लोपोन्मुख भाषा तथा जनजातीको पहिचान • स्थानीय क्षेत्रमा वसोबास गर्ने विशेषक्षमता भएकाव्यक्तिहरूले प्रयोग गर्ने सांकेतिक भाषाहरूकास्थानीय क्षेत्रमा वसोवास गर्ने जातजातीहरूको पहिचान • स्थानीय आदिम जातजातीहरूले बोल्ने भाषाको पहिचान • लोपोन्मुख भाषा तथा जनजातीको पहिचान 	<p>व्यक्तिहरूले प्रयोग गर्ने सांकेतिक भाषाहरूका पहिचान सहित वर्गीकरण थानीय क्षेत्रमा वसोवास गर्ने जातजातीहरूको परिचय</p> <ul style="list-style-type: none"> • लोपोन्मुख भाषा तथा जनजातीको पहिचान • स्थानीय आदिम जातजातीहरूले बोल्ने भाषाको पहिचान गरी वर्गीकरण गर्ने • स्थानीय क्षेत्रमा वसोबास गर्ने विशेष क्षमता भएका व्यक्तिहरूले प्रयोग गर्ने सांकेतिक भाषाहरूका पहिचानस्थानीय क्षेत्रमा वसोवास गर्ने जातजातीहरूको परिचय • लोपोन्मुख भाषा तथा जनजातीको पहिचान • स्थानीय आदिम जातजातीहरूले बोल्ने भाषाको पहिचान गरी वर्गीकरण
५. कृषि तथा पसुपालन र जडीबुटी		<ul style="list-style-type: none"> • स्थानीय कृषि र बालीनालीको नाम • स्थानीय पर्यटकीय स्थलहरूको नाम • विभिन्न व्यवसायहरूको नाम • स्थानीय क्षेत्रमा पाइने जडीबुटीको नाम 	<ul style="list-style-type: none"> • कृषि पेशाका विभिन्न वालीनालीको सूचि • स्थानीय पर्यटकीय क्षेत्रहरूको सूची • आफ्नो वरिपरि भएका विभिन्न पेशा व्यवसायहरूको पहिचान • स्थानीय क्षेत्रमा पाइने जडीबुटीको पहिचान 	<ul style="list-style-type: none"> • कृषि व्यवसायको परिचय र वर्गीकरण • स्थानीय पर्यटकीय क्षेत्रहरूको वर्गीकरण • स्थानीय समाजमा गरिने पेशा व्यवसायहरूको सूचि र वर्गीकरण • स्थानीय क्षेत्रमा पाइने जडीबुटीको सूची र बर्गीकरण
६. पर्यटन र व्यावसाय	पर्यटनको परिचय	<ul style="list-style-type: none"> • पर्यटकीय ठाउँहरूको नाम बताउन • पर्यटकीय क्षेत्रहरू पहिचान गर्न • पर्यटकीय क्षेत्रहरूको चित्र संकलन गरी प्रदर्शन गर्न र ठाउँ चिनाउन । • विद्यालय नजिकको पर्यटकीय ठाउँको अवलोकन भ्रमण गराउने । • चित्र देखाई पर्यटकीय क्षेत्रको नाम सोध्ने • आफ्नो घर नजिकको पर्यटकीय ठाउँको नाम चिन्ने । • घर परिवारका सदस्यहरूले गर्ने काम सोध्ने । 	<ul style="list-style-type: none"> • स्थानीय पर्यटकीय क्षेत्र रहेको स्थान बताउन । • विद्यालयको नजिकैको पर्यटकीय क्षेत्रको अवलोकन गराई उक्त ठाउँको परिचय दिने । • पर्यटकीय क्षेत्रहरूको फोटो सहितको सूची तयार पार्ने । • आफ्नो घर नजिक रहेको पर्यटकीय क्षेत्रको सूची बनाउन लगाउने । • फोटा हेरेर ठाउँको पहिचान गर्ने • पर्यटकीय ठाउँको नक्शा तयार पार्ने • स्थानीय क्षेत्रमा भएका उद्योगहरूको नाम बताउन । 	<ul style="list-style-type: none"> • स्थानीय पर्यटकीय क्षेत्रहरूको सामान्य परिचय दिने । • स्थानीय पर्यटकीय क्षेत्रको अवलोकन भ्रमण गरी पर्यटक किन आउँछन् भन्ने बारेमा जानकारी लिने व्यक्तिलाई सोधी सूची तयार पार्ने । • फोटो प्रदर्शनीको परिचय र महत्व बताउन । • चित्र हेरेर पर्यटकीय क्षेत्रको परिचय दिन । • पर्यटकीय क्षेत्रको सूची तयार बनाउन • स्थानीय उद्योग र उत्पादित बस्तुहरूको नाम र सूची
७. स्थानीय	संघ संस्था र कार्यालयको परिचय	<ul style="list-style-type: none"> • स्थानीय क्षेत्रमा रहेका संघ संस्था र कार्यालयहरूको नाम 	<ul style="list-style-type: none"> • स्थानीय क्षेत्रमा रहेका संघ संस्था र कार्यालयहरूको पहिचान । 	<ul style="list-style-type: none"> • स्थानीय क्षेत्रमा रहेका संघ संस्था र कार्यालयहरूको सूची वर्गीकरण र मुख्य कार्यहरू

संघसंस्था र कार्यालय				
८. सामाजिक मूल्य मान्यता र सामाजिक विकृति	सामाजिक मूल्य र मान्यता	<ul style="list-style-type: none"> • साथी गुरु परिवारको सदस्यसंग घुलमिल हुन र आदर गर्न 	<ul style="list-style-type: none"> • साथी गुरु परिवारको सदस्यसंग घुलमिल हुन र आदर गर्न । • साथीहरूसंग चिनजान गर्न नमस्कार गर्न समूहमा मिलेर बस्ने बानीको विकास गर्न । • आफू भन्दा साना साथीलाई माया गर्न र ठूलालाई आदर गर्न । • साथीहरु बीच एक आपसमा परिचय गर्न • समूहमा बस्न • आफू भन्दा ठूलालाई दाजु दिदी भन्न • तिमि, तपाईं जस्ता आदरार्थी शब्दहरु प्रयोग गर्न । • नम्र र शिष्ट व्यवहार गर्न अभिनय प्रस्तुत गर्न • आफ्नो परिचय दिन । • आफ्नो परिवारहरुका सदस्यहरुको नाता बताउन । • चित्र र शब्दहरु विच जोडा मिलाउन । 	<ul style="list-style-type: none"> • साथी गुरु र परिवारको सदस्यहरूसंग घुलमिल हुन र आदर गर्न • चिनजान गर्न नमस्कार गर्न समूह निर्माण गर्न • पाठ पढ्नु भोज भतेर जस्ता सामाजिक क्रियाकलापमा परिवारको सदस्यसंगै सहभागिता जनाउन • विग्रमता पूर्वक प्रश्न र उत्तर दिन • तिमि, तपाईं, हजुर जस्ता शब्दको प्रयोग गर्न • नमुना समाज बनाई अभिनय गर्न • एकलै र समूहमा खेलहरु खेल्न • स्थानीय समाजसेवीका राम्रा कामहरु बताउन । • समूहकार्यको फाइदाहरु बताउन • परिवारका सदस्यहरुको नाम बताउन
	सामाजिक विकृति	<ul style="list-style-type: none"> • सामाजिक विकृति पहिचान गर्न । • सामाजिक विकृतिको परिचय दिन । 	<ul style="list-style-type: none"> • सामाजिक विकृतिको परिचय दिन । • सामाजिक विकृतिको मूल्यमान्यतासँग अन्तर सम्बन्ध बताउन । • सामाजिक विकृतिले पार्ने प्रभाव बताउन । 	<ul style="list-style-type: none"> • बालविवाह, बहुविवाहको जानकारी लिन • धनी र गरिबको पहिचान गर्न • लैंगिक जातीय सामाजिक विभेद पहिचान गर्न • सामाजिक कुरतिहरुको सूचि तयार गर्न • धुम्रपान, मध्यपान लागुऔषध जस्ता दुर्व्यसनको जानकारी लिन • पोष्टरीड हेरी वर्णन गर्न ।

	स्थानीय वातावरण	<ul style="list-style-type: none"> • आफ्नो वरिपरि भएका सजीव र निर्जीव बस्तुहरूको नाम भन्न • विद्यालय वरिपरि देखिने सजीव बस्तुहरू र फोटो हेरेर तिनीहरूको नाम भन्न • सास फेर्ने र नफेर्ने वस्तुहरू चिन्न • आफ्नो घरमा भएका सजीव र निर्जीव बस्तुहरूको नाम बताउन 	<ul style="list-style-type: none"> • वातावरणको परिचय दिन • वातावरणवाट हुने फाइदा वताउन • सजीव र निर्जीव बस्तुको सम्बन्ध वताउन • सजीव र निर्जीव बस्तु छुट्याउन 	<ul style="list-style-type: none"> • स्थानीय वातावरणको परिचय दिन • स्वच्छ वातावरणको परिचय र फाइदा वताउन • विद्यालय नजिकैको पार्क उद्यान वनको अवलोकन भ्रमण गरी वातावरणको जानकारी लिन • फोहोर र हरियालीयुक्त वातावरणको भिन्नता पहिचान र अनुभव वताउन • फोहोर वातावरणवाट हुने असरको जानकारी लिन
	जैविक विविधता	<ul style="list-style-type: none"> • घरपालुवा जनावरको नाम वताउन • स्थानीय क्षेत्रमा पाइने वन्यजन्तुहरूको नाम वताउन • कृषि फर्ममा गइ जनावर तथा चराचुरुङ्गी पहिचान गर्न • फोटो हेरेर जीव जन्तु तथा पंक्षीहरूको नाम वताउन 	<ul style="list-style-type: none"> • स्थानीय क्षेत्रमा पाइने घरपालुवा र वन्यजन्तु छुट्याइ नाम वताउन • चित्र/ फोटो हेरेर जीव जन्तु तथा पंक्षीहरूको नाम वताउन • घरपालुव जनावर र वन्यजन्तुवाट हामीलाई हुने फाइदा वताउन 	<ul style="list-style-type: none"> • स्थानीय वोटविरुवाको जानकारी लिन • वोटविरुवाहरूको सूची तयार पारी विभिन्न भागहरू पहिचान गर्न • वोटविरुवाहरूको चित्र वनाउन
९. प्रकोप तथा विपत व्यवस्थापन	प्रकोप तथा विपत व्यवस्थापन	<ul style="list-style-type: none"> • प्रकोप र विपतहरूको नाम वताउन • पत्रपत्रिका र पोष्टर हेरेर प्रकोप पहिचान गर्न • विद्यालय नजिकै रहेका प्रकोप पहिचान गर्न • प्रकोप संबन्धि भिडियो हेरेर जानकारी लिन • प्रकोपसँग सम्बन्धित फोटोहरूको जोडा मिलाउन 	<ul style="list-style-type: none"> • प्रकोप र विपतहरूको नाम वताउन • पत्रपत्रिका र पोष्टर हेरेर प्रकोप पहिचान गर्न • विद्यालय नजिकै रहेका प्रकोप पहिचान गर्न • प्रकोप संबन्धि भिडियो हेरेर जानकारी लिन • प्रकोपसँग सम्बन्धित फोटोहरूको जोडा मिलाउन 	<ul style="list-style-type: none"> • प्राकृतिक र मानवीय कमजोरीले विपद सिर्जना हुने अवस्था बोध गर्न • स्थानीय क्षेत्रमा हुन सक्ने प्रकोप र विपत्ती पहिचान गर्न । • प्रकोप सम्बन्धी चित्र हेरी वर्णन गर्न । • स्थानीय प्रकोप र विपदको न्यूनीकरणका उपाय वताउन ।

विषयवस्तुको विस्तृतीकरण

यस विषयमा कक्षागत रूपमा बालबालिकाहरूले हासिल गर्ने सिकाइ उपलब्धीहरूलाई प्रस्तुत गरिएको छ । क्षेत्रगत विषयवस्तुको विस्तृतीकरण देहायका तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

कक्षा १

क्षेत्र	विषयवस्तु	सिकाइ उपलब्धी	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप	मूल्याङ्कन प्रक्रिया	पाठ्यघण्टा
१. प्राकृतिक एवम् भौगोलिक अवस्थिति	भौगोलिक अवस्थाको परिचय	आफू बसेको नगरपालिकाको नाम र ठेगाना बताउन	• विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो विद्यालय भएको नगरपालिका र विद्यालय भएको ठाउँको नाम र ठेगाना	- आफ्नो विद्यालय भएको नगरपालिकाको नाम र ठेगाना चित्रको माध्यमबाट र छलफलको माध्यमबाट बताइदिने - विद्यालयको नाम र ठेगाना चित्रको माध्यमबाट बताइदिने	१. आफ्नो विद्यालय भएको नगरपालिकाको नाम र ठेगाना सोध्ने २. विद्यालयको नाम र ठेगाना सोध्ने	१०
२. ऐतिहासिक तथा पुरातात्विक सम्पदा	प्राकृतिक स्रोतको परिचय	१. आफ्नो वासस्थान वरपर रहेका बेसी टार नदी खोला मौसम हावापाजी वनजंगल बताउन २. घरनजिकै रहेको डाँडामा रहेका कुरा बताउन	• स्थानीय जल स्रोत वासस्थान वरपर रहेका बेसी टार नदी खोला मौसम हावापाजी वनजंगल • सामुदायिक वन, डाँडाकाँडा	क) आफ्नो वासस्थान वरपर रहेका बेसी टार नदी खोला मौसम हावापाजी वनजंगलको तस्बिर, फोटा वा चित्र निर्माण गरी प्रदर्शन गर्ने । चित्रका आधारमा आफ्नो वासस्थान वरपर रहेका बेसी टार नदी खोला मौसम हावापाजी वनजंगल छलफल गराउने। ख) विद्यार्थीको वासस्थान वा विद्यालय वरपर रहेका आफ्नो वासस्थान वरपर रहेका बेसी टार नदी खोला मौसम हावापाजी वनजंगल स्थलगत अवलोकन भ्रमण गर्ने गराउने ग) आफ्नो वासस्थान वरपर रहेका बेसी टार नदी खोला मौसम हावापाजी वनजंगल विशेषको नाम भए नामसँग परिचित गराउने घ) आफ्नो वासस्थान वरपर रहेका बेसी टार नदी खोला मौसम हावापाजी वनजंगलको अवलोकन भ्रमण गर्दा ध्यान दिनुपर्ने पक्षको जानकारी दिने, जस्तै पानीमा डुब्न सकिन्छ । पानीमा डुब्यो भने मृत्यु हुन सक्छ वा मरिन्छ । पानीको स्रोत वरिपरि विभिन्न जीवजन्तु हुन्छन् । तिनीहरूले हामीलाई टोकन वा लखेट्न सक्छन् । खोला वा नदीले हामीलाई बगाउन सक्छन्।	१. स्थानीय जलस्रोत वासस्थान वरपर रहेका बेसी टार नदी खोला मौसम हावापाजी वनजंगल सामुदायिक वनको , चित्र प्रदर्शन गरी नाम भन्न लगाउने २. वासस्थान वरपर रहेका बेसी टार नदी खोला मौसम हावापाजी वनजंगल ३. सामुदायिक वनमा जाँदा अपनाउनुपर्ने सावधानी बताउन लगाई सिकाइ उपलब्धिको लेखाजोखा गर्ने ३. स्थल सम्पदामा पर्ने मुख्य मुख्य कुरा भन्न लगाउ	

				ड) घरनजिकैरहेको खेतबारी, चउर र डाँडाको अवलोकन भ्रमण गराउने,, जस्तै डाँडामा हरियाली छ। डाँडा धेरै रुख छन्।		
३. धर्म संस्कृति र रितिरिवाज	स्थानिय ऐतिहासिक तथा पुरातात्विक सम्पदाको परिचय	स्थानिय ऐतिहासिक तथा पुरातात्विक सम्पदाहरु चिन्न र बताउन	<ul style="list-style-type: none"> • स्थानिय साँस्कृतिक ऐतिहासिक, पुरातात्विक तथा मठ मन्दिर, ,विसे नगची, रान्नीपोखरी विन्ध्यावासिनी कालिका गोरखकाली मन्दिर सीता पाइला रामशाह चौतारा, अकला ताप्लेकोट पृथ्वीपार्क मस्जिदको पहिचान • स्थानिय भेषभुषाको पहिचान • स्थानिय जात्राहरुको नाम पहिचान 	<ul style="list-style-type: none"> • स्थानिय मठमन्दिरको फोटो देखाई नाम बताईदिने। विद्यालय नजिकको मठमन्दिरको अवलोकन भ्रमण गराई त्यसको परिचय दिने। जस्तै: महादेवमन्दिर ,रानीपोखरी विन्ध्यावासिनी कालिका गोरखकाली मन्दिर सीता पाइला रामशाह चौतारा ,आश्रापानी,गोरखनाथ गुफा पृथ्वीपार्क बममहादेव ,पश्चिमकाली मस्जिदको • स्थानिय भेषभुषाहरुको फोटो देखाई नाम बताईदिने • स्थानिय जात्राहरुको फोटो र भिडियो देखाई बताईदिने 	<ul style="list-style-type: none"> • आफ्नो घरवरपर रहेको मन्दिर तथा ऐतिहासिक तथा पुरातात्विक स्थलको नाम बताउन लगाउने। • जातजाति र भेषभुषाको जोडा मिलाउने र भेषभुषा देखाइ जातजातिको नाम सोध्ने • जातजाति र जात्राको जोडा मिलाउने र जातजातिले मनाउने जात्राको बारेमा सोध्ने। 	२०
४. भाषिक भाषा	भाषिक परिचय	स्थानिय क्षेत्रमा बसोवास गर्ने जातजाती, भाषाभाषी चिन्न	<ul style="list-style-type: none"> • स्थानिय क्षेत्रमा वसोवास गर्ने जातजाती हरुको नाम • स्थानिय क्षेत्रमा वोलिने भाषाहरुको नाम 	<ul style="list-style-type: none"> • स्थानिय क्षेत्रमा वसोवा गर्ने जातजातीहरुलाई प्रत्यक्ष देखाइ पोतो देखाइ नाम बताईदिने • स्थानिय क्षेत्रमा वसोवास गर्ने जातजातीहरु बाहुन गुरुङ मगर कुमाल आदि जातीको भाषाको नाम बताईदिने 	<ul style="list-style-type: none"> • स्थानिय क्षेत्रमा वसोवास गर्ने जातजातीहरुको नाम सोध्ने। • स्थानिय क्षेत्रमा वोलिने भाषाहरुको नाम सोध्ने। • तस्वीर देखाउदै कुनकुनजातीहुनभनीप्रश्न सोध्ने। • बहुवैकल्पिकप्रश्न सोध्ने। 	१०
५. कृषि तथा पशुपालन र जडीवुटी		स्थानिय क्षेत्रमा वसोवास गर्ने मानिसहरुको पेशा अन्न वाली तरकारी बाली नगदेवाली फलफुलहरु पशुहरु औषधीजन्य जडीवुटीहरुको नाम चिन्न र भन्न।	आ-आफ्नो परिवारको व्यावसाय सोध्ने। अन्न वाली तरकारीवाली फलफुल खेती पशुपालन कुखुरापालन कौसी खेती माछापालन मौरीपालन औषधी जन्य जडीवुटी खेती।	<ul style="list-style-type: none"> • स्थानिय क्षेत्रमा उत्पादित कृषि वस्तुहरु ल्याइ प्रदर्शन गर्ने वा फोटोहरु देखाउने। जस्तै धान मकै सागसब्जी फल्लहरु गाईभैसीको दुध र यसवाट वनेका परिकारहरु आदि। • विद्यालय वरपर वा नजिकको तरकारी फलफुल वा अन्य कुनै खेती भएको क्षेत्रको अवलोकन भ्रमण गराई त्यहाँ उतपादन हुने वस्तुहरुको बारेमा बताईदिने। स्थानिय क्षेत्रमा विभिन्न जडिबुटीहरु प्रदर्शन गर्दै बताईदिने। • साथै घर वा विद्यालय वरिपरि अवलोकन भ्रमण जडिबुटीको बारेमा बताईदिने। 	<ul style="list-style-type: none"> • स्थानिय क्षेत्रमा उत्पादन हुने वालीनालीको चित्र देखाइ के हो भनी सोध्ने। • स्थानिय क्षेत्रमा कुन अन्न वाली तरकारीहरु फलफुल औषधीजन्य जडीवुटी उत्पादन। • बहुवैकल्पिक प्रश्नहरु सोध्ने। कुनै चारवटा जडिबुटीहरु के के हुन? आदिप्रश्नहरु सोध्ने। 	
६.		• स्थानिय क्षेत्रमा रहेका	• स्थानिय क्षेत्रमा रहेका	• स्थानिय पर्यटकीय क्षेत्रहरुको चित्र संकलन गरी	• आआफ्नो घर वा विद्यालय नजिकको प्रर्यटकीय	

पर्यटन र उद्योग		पर्यटकीय स्थलहरूको नाम बताउन । • घरपरिवारका सदस्यहरूले गर्ने काम, कापी, इटा, विस्कुट, कपडा, डेस्कवेन्च, हस्तकला आदि बनाउने कारखानाको नाम	पर्यटकीय क्षेत्रहरू मन्दिर गुम्वा मस्जिद चैत्य ताल नदी झरना पार्क निकञ्ज आदि । • घर परिवारका सदस्यहरूले दैनिक रुपमा गर्ने काम, पेशा, जागिर, व्यवसायकोनाम, कपडा, विस्कुट, इटा, भाडाकुडा आदि उत्पादन गर्ने स्थलको नाम । • स्थानिय कलाका क्षेत्रहरू चिन्न	प्रदर्शन गर्ने ठाउँ चिनाइदिने । • विद्यालय नजिकको पर्यटकीय स्थलहरूको अवलोकन भ्रमण गराउने । • उपलब्ध भएमा भिडियो वा चलचित्र देखाउने । परिवारमा आ—आफना अभिभावकहरूले गर्नकाम वा पेशा सोधि छलफल गर्ने । • विभिन्न मानिसहरूले काम गरिरहेको फोटोहरू देखाई कुन बस्तु बनाउने ठाँउलाई के भनिन्छ, काम गर्ने मानिसलाई के भनिन्छ भन्ने बारेमा सिकाउन । • मठ, मन्दिर, घरमा राखिएका झ्याल, ढोका आदिको चित्र देखाउदै हस्तकला, चित्र कलाको बारेमा बताईदिने ।	क्षेत्रको नाम सोध्ने ।चित्र देखाइ कुन पर्यटकीय क्षेत्रको नाम हो भनी सोध्ने । • बहुबैकल्पिक प्रश्नोत्तर गर्ने, • आ-आफना घर परिवारका सदस्यहरूले के के काम गर्छनसोध्ने। • चित्र र शब्दको जोडा मिलाउन लगाउने. • खेतीपाती गर्ने मानिसलाई के, कापी कहाँ बाट उत्पादन गरिन्छ आदि प्रश्नहरू सोध्ने ।	
७. स्थानीय संघ संस्था र कार्यालय	संघ संस्था र कार्यालयको परिचय	घर, विद्यालय वरिपरी तथा स्थानीय क्षेत्रमा रहेका संघ संस्था र कार्यालयको नाम बताउन ।	-घर, विद्यालय वरिपरी तथा स्थानीय क्षेत्रमा रहेका संघ संस्था,कार्यालयहरू जस्तै आमा समूह, बाल क्लव, बचत संस्था, स्वास्थ्य चौकी, पुलिस चौकी, विद्यालय,अस्पताल,गुठी अफिस, आदि ।	• घर, विद्यालय वरिपरी तथा स्थानीय क्षेत्रमा रहेका संघ संस्था,कार्यालयहरू चित्र देखाउदै नाम सोध्ने। • तिम्रो परिवारका सदस्यहरू कुन अफिसमा काम गर्नुहुन्छ सोध्दै बताईदिने। • विद्यालय वरिपरी अवलोकन भ्रमण गराई संघ, संस्था र कार्यालयको नाम बताईदिने ।	• तिम्रो घर वरिपरी कुन कुन संघ संस्था रहेका छन भनी सोध्ने। • हामी विरामी हँदा जचाउन जाने ठाउँलाई के भनिन्छ सोध्ने। • विभिन्न चित्र देखाउदै यस संस्थालाई के भनिन्छ सोध्ने	
८. सामाजिक मूल्यमान्यता र सामाजिक विकृति		• साथी घर परिवार छिमेकी गुरुको आदर सत्कार गर्ने • छुवाछुतबारे परिचय दिन, • सामाजिक ब्यबहारहरू भन्न	छुवाछुतको परिचय कारण र असर बताउन • छुवाछुत समाजबाट हट्न नसक्नाको कारण बताउन ।	• स्थानीय मूल्य मान्यता र विकृतिहरू सूचीप्रदर्शन गर्ने • विकृतिहरूको चित्रहरू,विकृति सम्बन्धी भिडियो प्रदर्शन गरीपहिचान गर्न गराउने	• विकृति सम्बन्धी भिडियो प्रदर्शन गर्ने • चित्रहरू प्रदर्शन गर्ने प्रश्नोत्तर गर्ने • चित्र र शब्द जोडा मिलाउन लगाउने। • बहुबैकल्पिक प्रश्नहरू सोध्ने।	
९. विपद व्यवस्थापन		विपत तथा प्रकोपको पहिचान गर्ने	विपत तथा प्रकोपको पहिचान गर्ने सुचीकरण गर्ने र असर तथा बच्ने उपायबारे बताउने	• विपत तथा प्रकोपको परिचय • प्रकोपजन्य क्षेत्रको अवलोकन भ्रमण गर्ने, • प्रकोप सम्बन्धी भिडियो प्रदर्शन गर्ने • चित्रहरू प्रदर्शन गर्ने	• प्रकोप सम्बन्धी प्रश्नोत्तर गर्ने • चित्रहरू प्रदर्शन गरी प्रश्नोत्तर गर्ने • चित्र र शब्द जोडा मिलाउन लगाउने। • बहुबैकल्पिक प्रश्नहरू सोध्ने ।	

कक्षा २

क्षेत्र	विषयवस्तु	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया	मूल्याङ्कन प्रक्रिया	पाठ्यघण्टा
१. प्राकृतिक एवम् भौगोलिक अवस्थिति	भौगोलिक अवस्थाको परिचय	१. आफ्नो बसेको ठाउँको वडागत भौगोलिक अवस्था बताउन २. गोरखा नगरपालिकाको सामान्य परिचय बताउन	विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो नगरपालिका र वडागत विशेषता साध सिमाना	नगरपालिकाको चित्र वा नक्सा प्रदर्शन गरी नाम र वडासङ्ख्या भन्न लगाउने नक्सा वा चित्रमा दिइएको वडासङ्ख्या र नगर- टोलका आधारमा आफू बस्ने वडा पहिचान गर्न लगाउने । यसको थप अभ्यासका लागि युगल जोडी वा ससाना समूहका छलफल गर्न लगाई साथीको वडासङ्ख्या र नगर-टोल पनि पहिचान गर्न लगाउन	प्रश्नोत्तर तथा अन्य सन्दर्भमा नगरपालिकाको नाम, वडा सङ्ख्या तथा आफू बस्ने वडा भने नभनेको यकिन गरी सिकाइ उपलब्धि मापन गर्ने ।	१०
२. ऐतिहासिक तथा पुरातात्विक सम्पदा	प्राकृतिक स्रोतको परिचय	• आफ्नो वरपरको टार, बेसी, डाडाँ बनजंगल बाटाहरूका बारेमा बताउन • गोरखकाली मन्दिर ,सरस्वती मन्दिर ,कृष्ण मन्दिर भिमसेन पार्कका बारेमा बताउन	• स्थानीय जल स्रोत वासस्थान वरपर रहेका बेसी टार नदी खोला मौसम हावापानी वनजंगल • सामुदायिक वन, डाँडाकाँडाको नाम • स्थानिय रुपमा रहेको गोरखकाली मन्दिर ,सरस्वती मन्दिर ,कृष्ण मन्दिर भिमसेन पार्कको पहिचान	१. स्थानीय जलस्रोत वासस्थान वरपर रहेका बेसी टार नदी खोला मौसम हावापानी वनजंगल सामुदायिक वन डाँडाकाडाको चित्र र भिडीयो बनाइ छलफल गर्ने २. स्थानीय जलस्रोत वासस्थान वरपर रहेका बेसी टार नदी खोला मौसम हावापानी वनजंगल सामुदायिक वन डाँडाकाडाको अवलोकन भ्रमण गराइ छलफल गर्न लगाउने ३. स्थानिय रुपमा रहेका गोरखकाली मन्दिर ,सरस्वती मन्दिर ,कृष्ण मन्दिर भिमसेन पार्कको अवलोकन गराई छलफल गर्न लगाउने	१. स्थानिय जलस्रोत वासस्थान वरपर रहेका बेसी टार नदी खोला मौसम हावापानी वनजंगल सामुदायिक वन डाँडाकाडाको नाम सोध्ने २. स्थानिय रुपमा रहेको मठ मन्दिर र पार्कको नाम सोध्ने	
३. धर्म संस्कृति र रितिरिवाज	स्थानिय ऐतिहासिक तथा पुरातात्विक सम्पदाको परिचय	स्थानिय ऐतिहासिक तथा पुरातात्विक सम्पदाको परिचय बताउन	• स्थानीय साँस्कृतिक ऐतिहासिक, पुरातात्विक तथा मठ मन्दिर, ,विसे नगर्ची, रानीपोखरी , गोरखनाथ गुफा आश्रापानी, विन्ध्यावासिनी कालिका गोरखकाली मन्दिर सीता पाइला रामशाह चौतारा,अकला ताप्लेकोट पृथ्वीपार्क मस्जिदको पहिचान	१.स्थानीय मठमन्दिरको फोटो देखाई नाम बताईदिने । २. विद्यालय नजिकको मठमन्दिरको अवलोकन भ्रमण गराई त्यसको परिचय दिने । जस्तै: महादेवमन्दिर, रानीपोखरी विन्ध्यावासिनी, कालिका, गोरखकाली मन्दिर, सीता पाइला, रामशाह चौतारा, आश्रापानी, गोरखनाथ गुफा, पृथ्वीपार्क, महादेव, पश्चिमकाली, मस्जिदको नाम बताइदिने । ३.विद्यालय वरिपरि रहेका ऐतिहासिक, पुरातात्विक स्थलहरूका स्थलगत अध्ययन गराइ तिनीहरूको बारेमा बताइ दिने ।	• आफ्नो घरवरपर रहेको मन्दिर तथा ऐतिहासिक तथा पुरातात्विक स्थलको नाम बताउन लगाउने । • जातजाति र भेषभुषाको बारेमा बताउन लगाउने • जातजाति र चार्डपबर्को बारेमा सम्बन्ध बताउन लगाउने ।	

			<ul style="list-style-type: none"> स्थानीय भेषभुषाको पहिचान गर्न स्थानीय जात्राहरूका र चाडपर्वहरूको सम्बन्ध देखाउनु । 	<p>४. स्थानीय भेषभुषाहरूको फोटो देखाई तिनीहरूको बारेमा बताइदिने</p> <p>५. स्थानीय जात्राहरू चाडपर्वको फोटो र भिडियो देखाई तिनीहरूको बारेमा बताइदिने ।</p>		
४. भाषिक भाषा	भाषिक परिचय	स्थानीय क्षेत्रमा वसोवास गर्ने जातजाती, भाषाभाषीको पहिचान	<ul style="list-style-type: none"> स्थानीय क्षेत्रमा वसोवास गर्ने जातजातीहरूको नाम स्थानीय क्षेत्रमा वोलिने भाषाहरूको नाम 	<ul style="list-style-type: none"> स्थानीय क्षेत्रमा वसोवास गर्ने जातजातीहरूलाई प्रत्यक्ष देखाई वा फोटो देखाई नाम बताइदिने स्थानीय क्षेत्रमा वसोवास गर्ने जातजातीहरू बाहुन, गुरुङ्ग, मगर कुमाल आदि जातीको भाषाको पहिचान गराउने । 	<ul style="list-style-type: none"> स्थानीय क्षेत्रमा वसोवास गर्ने जातजातीहरूको नाम सोध्ने स्थानीय क्षेत्रमा वोलिने भाषाहरूको नाम सोध्ने विभिन्न फोटोहरू देखाई जातजातीहरूको नाम सोध्ने मगर जाती, कुमाल जाती, गुरुङ्ग जातीको भाषालाई के के भनिन्छ भनी सोध्ने । 	
५. कृषि, पशुपालन र जडीवुटी		स्थानीय क्षेत्रमा वसोवास गर्ने मानिसहरूको पेशा अन्न वाली तरकारी बाली नगदेवाली फलफुलहरू पशुहरू औषधीजन्य जडीवुटीहरूको नाम चिन्न र भन्न ।	आ-आफ्नो परिवारको व्यवसाय अन्न वाली, तरकारीबाली, फलफुल खेती, पशुपालन, कुखुरापालन, कौसी खेती, माछापालन, मौरीपालन, औषधीजन्य जडीवुटी खेती ।	<ul style="list-style-type: none"> स्थानीय क्षेत्रमा उत्पादित कृषि वस्तुहरू ल्याइ प्रदर्शन गर्ने वा फोटोहरू देखाउने । जस्तै धान मकै सागसब्जी फलफुलहरू गाईभैँसीको दुध र यसबाट बनेका परिकारहरू आदि । विद्यालय वरपर वा नजिकको तरकारी फलफुल वा अन्य कुनै खेती भएको क्षेत्रको अवलोकन भ्रमण गराई त्यहाँ उत्पादन हुने वस्तुहरूको बारेमा बताइदिने । स्थानीय क्षेत्रमा विभिन्न जडिबुटीहरू प्रदर्शन गर्दै बताइदिने । साथै घर वा विद्यालय वरिपरि अवलोकन भ्रमण जडिबुटीको बारेमा पहिचान गर्न । 	<ul style="list-style-type: none"> स्थानीय क्षेत्रमा उत्पादन हुने वालीनालीको चित्र देखाइ के हो भनी सोध्ने । स्थानीय क्षेत्रमा कुन अन्न वाली तरकारीहरू फलफुल औषधीजन्य जडीवुटी उत्पादन । बहुबैकल्पिक प्रश्नहरू सोध्ने। कुनै चारवटा जडिबुटीहरू सूची बनाउन लगाउने । 	
६. पर्यटन र उद्योग		स्थानीय क्षेत्रमा रहेका पर्यटकीय स्थलहरूको नाम । घरपरिवारका सदस्यहरूले गर्ने काम, कापी, इटा, विस्कुट, कपडा, डेस्कवेन्च, हस्तकला आदि बनाउने कारखानाको नाम	<ul style="list-style-type: none"> स्थानीय पर्यटकीय क्षेत्रहरूको वर्गीकरण पर्यटकीय क्षेत्रको माहत्व ब्याख्या गर्न स्थानीय उद्योगको उपयोगिता प्रदर्शन गर्न स्थानीय उद्योगको संरक्षण गर्न स्थानीय कलाका क्षेत्रहरू उपयोग गर्न 	<ul style="list-style-type: none"> स्थानीय क्षेत्रमा उत्पादित कृषि वस्तुहरू ल्याइ प्रदर्शन गर्ने वा फोटोहरू देखाउने । जस्तै धान मकै सागसब्जी फलफुलहरू गाईभैँसीको दुध र यसबाट बनेका परिकारहरू आदि । विद्यालय वरपर वा नजिकको तरकारी फलफुल वा अन्य कुनै खेती भएको क्षेत्रको अवलोकन भ्रमण गराई त्यहाँ उत्पादन हुने वस्तुहरूको बारेमा बताइदिने । स्थानीय क्षेत्रमा विभिन्न जडिबुटीहरू प्रदर्शन गर्दै बताइदिने । साथै घर वा विद्यालय वरिपरि अवलोकन भ्रमण जडिबुटीको बारेमा पहिचान गर्न । स्थानीय क्षेत्रमा रहेका पर्यटकीय क्षेत्रका मूलभूत विशेषता पहिचान गर्न । 	<ul style="list-style-type: none"> आ-आफ्नो घर वा विद्यालय नजिकको पर्यटकीय क्षेत्रको चित्र देखाइ नाम सोध्ने । पर्यटकीय क्षेत्रको नाम हो भनी सोध्ने । बहुबैकल्पिक प्रश्नहरू गर्ने । आ-आफ्ना घर परिवारका सदस्यहरूले के के काम गर्छन सोध्ने । चित्र र शब्दको जोडा मिलाउन लगाउने । खेतीपाती गर्ने मानिसलाई के, कापी कहाँ बाट उत्पादन गरिन्छआदि प्रश्नहरू सोध्ने । स्थानीय ईलाकामा रहेका उद्योगको सूची बनाउन लगाउने । 	
७.	संघ संस्था र	घर, छरछिमेक,	घर, छरछिमेक, विद्यालय	घर, छरछिमेक, विद्यालय वरिपरि तथा स्थानीय क्षेत्रमा रहेका	तिम्रो घर वरिपरि कुन कुन संघ संस्था रहेका	

स्थानीय संघ संस्था र कार्यालय	कार्यालयको परिचय	विद्यालय वरिपरी तथा स्थानीय क्षेत्रमा रहेका संघ संस्था र कार्यालयको नामको पहिचान	वरिपरि तथा स्थानीय क्षेत्रमा रहेका संघ संस्था, कार्यालयहरू जस्तै आमा समूह, बाल क्लव, बचत संस्था, स्वास्थ्य चौकी, पुलिस चौकी, विद्यालय, अस्पताल, गुठी अफिस, आदि ।	संघसंस्था, कार्यालयहरूको चित्र देखाउदै नाम सोध्ने। • तिम्रो परिवारका सदस्यहरू कुन अफिसमा काम गर्नुहुन्छ सोध्दै बताईदिने । • विद्यालय वरिपरि अवलोकन भ्रमण गराई संघ, संस्था र कार्यालयको पहिचान गराउने ।	छन भनी सोध्ने । • हामी विरामी हुँदा जचाउन जाने ठाउँलाई के भनिन्छ सोध्ने। • विभिन्न चित्र देखाउदै यस संस्थालाई के भनिन्छ सोध्ने । • विद्यालय वरिपरि रहेका संघ संस्था र कार्यालयहरूको सुची बनाउन लगाउने । • चित्र देखाउदै यो संस्था, कार्यालयको काम के हो भनी सोध्ने । • विद्यालय वरिपरि रहेका संघ संस्थाको सूचि बनाउन लगाउने ।	
८. सामाजिक मूल्यमान्यता र सामाजिक विकृति		साथी घर परिवार छिमेकी गुरुको आदर सत्कार गर्न छुवाछुतबारे परिचय दिन सामाजिक ब्यबहारहरू भन्न	• समाजमा समायोजन हुन • सामाजिक विकृतिहरूको परिचय दिन • सामाजिक ब्यबहारका क्रियाकलापहरू बताउन ।	• समाजमा मित्रवत व्यवहार गर्ने क्रियाकलाप गर्ने • सामाजिक विकृतिको परिचय दिन लगाउने • सामाजिक विकृतिको सूची तयार गर्न लगाउने • विकृतिजन्य क्षेत्रको पहिचान गर्न लगाउने • सामाजिक व्यवहार तथा छुवाछुत झल्किने चित्र तथा भिडियो प्रदर्शन गरी छलफल गर्ने	• विकृति सम्बन्धी प्रश्नोत्तर गर्ने • सामाजिक विकृतिको चित्र प्रदर्शन गरी प्रश्नोत्तर गर्ने • बहुबैकल्पिक प्रश्नहरू गर्ने । • सामाजिक व्यवहार तथा छुवाछुत बारे प्रश्नहरू गर्ने ।	१०
९. विपद व्यवस्थापन		विपत तथा प्रकोपको पहिचान गर्ने	विपत तथा प्रकोपको पहिचान गर्ने सुचीकरण गर्ने र असर तथा बच्ने उपायबारे बताउने	विपत तथा प्रकोपको परिचय प्रकोपजन्य क्षेत्रको अवलोकन भ्रमण गर्ने	प्रकोप सम्बन्धी भिडियो प्रदर्शन गर्ने चित्रहरू प्रदर्शन गर्ने प्रश्नोत्तर गर्ने	

कक्षा ३

क्षेत्र	विषयवस्तु	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया	मूल्याङ्कन प्रक्रिया	पाठ्यघण्टा
१. प्राकृतिक एवम् भौगोलिक अवस्थिति	भौगोलिक अवस्थाको परिचय	१.गोरखा नगरपालिकाको नामाकरण विषयवस्तु बोध गरी आवश्यकता र सन्दर्भका आधारमा वर्णन गर्न २.आफ्नो ठाउँको भौगोलिक अवस्थाको जानकारी दिन	१.आफ्नो र वरिपरीको ठाउँको भौगोलिक अवस्थाबारे जानकारी २. भिरालो, समथर, खोंच, पहाड आदि ।	१.गोरखा नगरपालिकाको उत्पत्तिका बारेमा स्थानीय अभ्यासमा रहेको कथन, घटना र प्रसङ्ग सुनाई त्यसका आधारमा छलफल तथा प्रश्नोत्तर गराउने नगरपालिकाको इतिहास समेटिएका शिलालेख, ताम्रपत्रलगायतका सामग्री प्रदर्शन गरी तिनीहरूको अध्ययन गर्न लगाउन २.आफ्नो क्षेत्रको भौगोलिक स्वरूप कस्तो छ बताईदिने । जस्तै: समथर, भिरालो, पहाडको फेद, हिमालको नजिक आदि । ३. आफ्नो विद्यालय र वरिपरीको ठाउँ समेत झल्कने किसिमको चित्र बनाई चित्रमा पूर्व पश्चिम उत्तर, दक्षिण छुट्याईदिने । ४.विद्यार्थीहरूलाई पनि आफ्नो वरिपरीको क्षेत्र झल्कने किसिमको चित्र बनाउन लगाई त्यसमा विद्यालय भएको क्षेत्रमा चिन्ह लगाउन लगाउने र नक्सामा पूर्व, पश्चिम, उत्तर, दक्षिण, छुट्याउन लगाउने । ५. चित्रहरू देखाई भिरालो, समथर, खोंच जस्ता ठाउँहरू चिनाउन ।	१.आफ्नो विद्यालय भएको क्षेत्रको नक्सा बनाई चार दिशा समेत छुट्याई प्रस्तुत गर्न लगाउने । २. शब्द र चित्र मार्फत स्थानीय क्षेत्रको भौगोलिक अवस्था छुट्याउन लगाउने ।	१०
२ ऐतिहासिक तथा पुरातात्विक सम्पदा	प्राकृतिक स्रोतको परिचय	१ प्राकृतिक स्रोतको अवस्था बताउन २. स्थानीय सम्पदाको अवस्था बताउन ३.गोरखकाली मन्दिर ,सरस्वती मन्दिर ,कृष्ण मन्दिर भिमसेन पार्कका बारेमा बताउन	१.प्राकृतिक स्रोतको वितरणको अवस्था २. प्राकृतिक स्रोतको महत्व ३.स्थानीय सम्पदाको परिचय ४. स्थानीय सम्पदाको महत्व ४.स्थानिय रुपमा रहेको गोरखकाली मन्दिर, सरस्वती मन्दिर, कृष्ण मन्दिर भिमसेन पार्कको महत्व र प्रवर्धन	१. गोरखा नगरपालिकाका प्राकृतिक स्रोतका नाम र यिनीहरूको वितरणको अवस्था चित्रण हुने नक्सा, चित्र वा तालिका बनाई कक्षामा प्रस्तुत गर्ने । उक्त नक्सा, चित्र वा तालिकाका आधारमा छलफल तथा प्रश्नोत्तर गर्न लगाउने । नक्सा, चित्र वा तालिकामा केही थपघट गर्नुपर्ने भएका सोका लागि विद्यार्थीलाई उत्प्रेरित गर्ने । २. कक्षामा छलफल गरिएका स्रोतअनुसार विद्यार्थीको समूह निर्माण गरी स्थलगत अध्ययन भ्रमण गर्न समूहमा काम गर्न उत्प्रेरित गर्ने ३. समूहको प्रतिवेदनलाई समेटि शिक्षकले गोरखा नगरपालिकाभित्रको प्राकृतिक स्रोत अवस्था पुनः बताइदिने । ४. दैनिक कार्यव्यवहार तथा स्वस्थ जीवन शैलीका लागि प्राकृतिक स्रोतको महत्व बताई त्यसका आधारमा छलफल तथा प्रश्नोत्तर गराउने । छलफल तथा प्रश्नोत्तरलाई मौखिक तथा मौखिक दुवै रूपमा अभ्यास गराउने । ५. गोरखा नगरपालिकाका स्थानीय सम्पदाका विभिन्न सामग्री वितरण वा प्रदर्शन गरी तिनीहरूको अध्ययन गर्ने लगाउने ६. विद्यार्थीको पूर्वज्ञान, अनुभव र अध्ययन गरिएका सामग्रीका आधारमा स्थानीय सम्पदाको मौलिक परिचय निर्माण तथा प्रस्तुत गर्न सहयोग गर्ने	१. व्यवहारको निरन्तर अवलोकन र तिनको अभिलेखन गर्न लगाई गोरखा नगरपालिकाको महत्व भन्न लगाउने २. विद्यार्थीका कार्यकलापको निरीक्षण गरेर साथै प्रयोगात्मक रूपमा चित्र देखाइ व्याख्या गर्न लगाउने ३.व्यक्तिगत र सामूहिक छलफलका आधारमा सिकाइको मापन गरेर ४.स्थानिय मन्दिर र पार्क गोरखकाली मन्दिर, सरस्वती मन्दिर, कृष्ण मन्दिर भिमसेन पार्क आदिको परिचय, महत्व र प्रवर्धन कसरी गर्न सकिन्छ बताउन लगाउने ।	

				<p>७. परिचय निर्माणका क्रममा आएका विषयवस्तु समेटी यसको महत्त्व सम्बद्ध विषयवस्तु टिपोट गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्न लगाउने । आवश्यकतानुसार सामग्री निर्माण र प्रयोग पनि गर्ने गराउन । ८. स्थानिय रुपमा रहेका गोरखकाली मन्दिर ,सरस्वती मन्दिर ,कृष्ण मन्दिर भिमसेन पार्कको पार्कको स्थलगत अध्ययन गराई त्यसको महत्त्व र प्रवर्धनको बारेमा बताइदिने ।</p>		
३. धर्म संस्कृति र रितिरिवाज	धर्म संस्कृति रितिरिवाजको परिचय	<p>धर्म संस्कृति रितिरिवाजको परिचय १.स्थानिय साँस्कृतिक तथा धार्मिक मठ मन्दिर,गुम्बा,चर्च मस्जिदकोसंरक्षण र प्रवर्धन गर्न २.स्थानिय चाडपर्वको परिचय , महत्त्व र प्रवर्धन बताउन ३.विभिन्न बाजाहरुको संरक्षण र प्रवर्धन गर्न । ४.स्थानिय भेषभुषाको परिचय ,महत्त्व र संरक्षण गर्न ५.स्थानिय जात्राहरु र चाडपर्वको संरक्षण गर्न</p>	<p>१.स्थानिय साँस्कृतिक तथा धार्मिक मठ मन्दिर,गुम्बा,चर्च मस्जिदकोसंरक्षण र प्रवर्धन २. स्थानिय चाडपर्वको परिचय , महत्त्व र प्रवर्धन ३.विभिन्न बाजाहरुको संरक्षण र प्रवर्धन ४.स्थानिय भेषभुषाको परिचय ,महत्त्व र संरक्षण ५. स्थानिय जात्राहरु र चाडपर्वको संरक्षण</p>	<p>१. स्थानिय धार्मिक, साँस्कृतिक, ठाउँ र मेला पर्व आदिको बारेमा जानकारी लिन कुनै विशेष पर्व तथा अवसरमा उक्त क्षेत्रहरुको स्थलगत अध्ययन भ्रमण गराई त्यसको महत्त्व र प्रवर्धनको बारे बताइदिने । २. स्थानिय चाडपर्व आदिको बारेमा जानकारी लिन कुनै विशेष चाडपर्व तथा अवसरमा उक्त क्षेत्रहरुको स्थलगत अध्ययन भ्रमण गराई त्यसको महत्त्व र प्रवर्धनको बारे बताइदिने । ३. स्थानिय रुपमा बाजाहरुको अवलोकन गराइ वा चित्रको माध्यमबाट कुन अवसरमा त्यो बाजाहरु बजाइन्छ त्यसको बारेमा भिडियो र अवलोकनबाट महत्त्व र प्रवर्धनको बारे बताइदिने । ४. स्थानिय भेषभुषाहरुको फोटो वा चित्रको माध्यमबाट देखाई तिनीहरुको महत्त्व र संरक्षण बारेमा बताइदिने ५. स्थानिय जात्राहरु चाडपर्वको फोटो र भिडियो देखाई तिनीहरुको महत्त्व र संरक्षण बारेमा बताइदिने</p>	<p>१.स्थानिय साँस्कृतिक तथा धार्मिक मठ मन्दिर,गुम्बा,चर्च मस्जिदकोसंरक्षण र प्रवर्धन गर्ने तरिका बताउन लगाउने । २.स्थानिय चाडपर्वको परिचय , महत्त्व र प्रवर्धन कसरी गर्न सकिन्छ बताउन लगाउने । ३.विभिन्न बाजाहरुको नाम सुचि बनाउन लगाइ संरक्षण र प्रवर्धन गर्ने तरिका सोध्ने । ४. स्थानिय भेषभुषाको सुचि बनाउन लगाइ संरक्षण र महत्त्वको बारेमा सोध्ने । ५.स्थानिय जात्रा र चाडपर्वको सुचि बनाउन लगाइ संरक्षण र महत्त्वको बारेमा सोध्ने ।</p>	२५
४. भाषिक भाषा	भाषिक परिचय	स्थानिय क्षेत्रमा वसोवास गर्ने जातजाती, भाषाभाषीको पहिचान	<ul style="list-style-type: none"> • स्थानिय क्षेत्रमा वसोवास गर्ने जातजातीहरुको नाम • स्थानिय क्षेत्रमा वोलिने भाषाहरुको नाम 	<ul style="list-style-type: none"> • स्थानिय क्षेत्रमा वसोवास गर्ने जातजातीहरु लाई प्रत्यक्ष देखाई वा फोटो देखाई नाम बताईदिने • स्थानिय क्षेत्रमा वसोवास गर्ने जातजातीहरु बाहुन, गुरुङ्ग, मगर कुमाल आदि जातीको भाषाको पहिचान गराउने । 	<ul style="list-style-type: none"> • स्थानिय क्षेत्रमा वसोवास गर्ने जातजातीहरुको नाम सोध्ने • स्थानिय क्षेत्रमा वोलिने भाषाहरुको नाम सोध्ने • विभिन्न फोटोहरु देखाई जातजातीहरुको नाम सोध्ने। • मगर जाती, कुमाल जाती,गुरुङ्ग जातीको भाषालाई के के भनिन्छ भनी सोध्ने । 	
५ कृषि, पशुपालन र		स्थानिय क्षेत्रमा वसोवास गर्ने मानिसहरुको पेशा अन्न वाली	आ-आफ्नो परिवारको व्यवसाय अन्न वाली,	<ul style="list-style-type: none"> • स्थानिय क्षेत्रमा उत्पादित कृषि वस्तुहरु ल्याइ प्रदर्शन गर्ने वा फोटोहरु देखाउने । जस्तै धान मकै सागसब्जी फलूलहरु गाईभैँसीको दुध र 	<ul style="list-style-type: none"> • स्थानिय क्षेत्रमा उत्पादन हुने वालीनालीको चित्र देखाइ के हो 	

जडीवुटी		तरकारी बाली नगदेवाली फलफुलहरु पशुहरु औषधीजन्य जडीवुटीहरुको नाम चिन्न र भन्न ।	तरकारीबाली, फलफुल खेती, पशुपालन, कुखुरापालन, कौसी खेती, माछापालन, मौरीपालन, औषधीजन्य जडीवुटी खेती ।	यसबाट वनेका परिकारहरु आदि । • विद्यालय वरपर वा नजिको तरकारी फलफुल वा अन्य कुनै खेती भएको क्षेत्रको अवलोकन भ्रमण गराई त्यहाँ उतपादन हुने वस्तुहरुको बारेमा बताइदिने । स्थानीय क्षेत्रमा विभिन्न जडिबुटीहरु प्रदर्शन गर्दै बताईदिने। • साथै घर वा विद्यालय वरिपरि अवलोकन भ्रमण जडिबुटीको बारेमा पहिचान गर्न ।	भनी सोध्ने । • स्थानीय क्षेत्रमा कुन अन्न वाली तरकारीहरु फलफुल औषधीजन्य जडीवुटी उत्पादन । • बहुबैकल्पिक प्रश्नहरु सोध्ने । • कुनै चारवटा जडिबुटीहरु सूची बनाउन लगाउने ।	
६. पर्यटन र उद्योग		स्थानीय क्षेत्रमा रहेका पर्यटकीय स्थलहरुको नाम वताउने । घरपरिवारका सदस्यहरुले गर्ने काम, कापी, इटा, विस्कुट, कपडा, डेस्कवेन्च, हस्तकला आदि वनाउने कारखानाको नाम	• स्थानीय पर्यटकीय क्षेत्रहरुको वर्गीकरण गर्न । • पर्यटकीय क्षेत्रको महत्व ब्याख्या गर्न • स्थानीय उद्योगको उपयोगिता प्रदर्शन गर्न • स्थानीय उद्योगको संरक्षण गर्न • स्थानीय कलाका क्षेत्रहरु उपयोग गर्न	• स्थानीय क्षेत्रमा उत्पादित कृषि वस्तुहरु ल्याई प्रदर्शन गर्ने वा फोटोहरु देखाउने । जस्तै धान मकै सागसब्जी फलफूलहरु गाईभैसीको दुध र यसबाट वनेका परिकारहरु आदि । • विद्यालय वरपर वा नजिकको तरकारी फलफुल वा अन्य कुनै खेती भएको क्षेत्रको अवलोकन भ्रमण गराई त्यहाँ उतपादन हुने वस्तुहरुको बारेमा बताइदिने । स्थानीय क्षेत्रमा विभिन्न जडिबुटीहरु प्रदर्शन गर्दै बताईदिने। • साथै घर वा विद्यालय वरिपरि अवलोकन भ्रमण जडिबुटीको बारेमा पहिचान गर्न ।	• आआफ्नो घर वा विद्यालय नजिकको पर्यटकीय क्षेत्रको नाम सोध्ने । चित्र देखाई कुन पर्यटकीय क्षेत्रको नाम हो भनी सोध्ने । • बहुबैकल्पिक प्रश्नोत्तर गर्ने । आ-आफ्ना घर परिवारका सदस्यहरुले के के काम गर्छन सोध्ने । चित्र र शब्दको जोडा मिलाउन लगाउने । • खेतीपाती गर्ने मानिसलाई के, कापी कहाँ बाट उत्पादन गरिन्छ आदि प्रश्नहरु सोध्ने । • स्थानीय ईलाकामा रहेका उद्योगको सूची तयार गर्न लगाउने ।	
७. स्थानीय संघ संस्था र कार्यालय	संघ संस्था र कार्यालयको परिचय	• घर,छरछिमेक, विद्यालय वरिपरी तथा स्थानीय क्षेत्रमा रहेका संघ संथा र कार्यालयको नामको पहिचान	• घर,छरछिमेक, विद्यालय वरिपरि तथा स्थानीय क्षेत्रमा रहेका संघ संस्था,कार्यालयहरु जस्तै आमा समूह, बाल क्लव, बचत संस्था, स्वास्थ्य चौकी, पुलिस चौकी, विद्यालय,अस्पताल,गुठी	• घर,छरछिमेक, विद्यालय वरिपरि तथा स्थानीय क्षेत्रमा रहेका संघ संस्था,कार्यालयहरु चित्र देखाउदै नाम सोध्ने। • तिम्रो परिवारका सदस्यहरु कुन अफिसमा काम गर्नुहुन्छ सोध्दै बताईदिने। • विद्यालय वरिपरि अवलोकन भ्रमण गराई संघ, संस्था र कार्यालयको पहिचान गराउने ।	• तिम्रो घर वरिपरि कुन कुन संघ संस्था रहेका छन भनी सोध्ने। • हामी विरामी हुँदा जचाउन जाने टाउँलाई के भनिन्छ सोध्ने । • विभिन्न चित्र देखाउदै यस संस्थालाई के भनिन्छ सोध्ने। • विद्यालय वरिपरि रहेका संघ संस्था र कार्यालयहरुको सुची	

			अफिस, आदि।		बनाउन लगाउने। • चित्र देखाउदै यो संस्था, कार्यालयको काम के हो भनी सोध्ने । • विद्यालय वरिपरि रहेका संघ संस्थाको सूचि बनाउन लगाउने ।	
८. सामाजिक मूल्यमान्यता र सामाजिक विकृति		साथी घर परिवार छिमेकी गुरुको आदर सत्कार गर्न छुवाछुतबारे परिचय दिन सामाजिक ब्यबहारहरु भन्न	<ul style="list-style-type: none"> • समाजमा समायोजन हुन • सामाजिक विकृतिकोहरुको नाम वताउन • सामाजिक ब्यबहारका क्रियाकलापहरु वताउन । 	<ul style="list-style-type: none"> • समाजमा मित्रवत व्यवहार गर्ने क्रियाकलाप गर्ने • सामाजिक विकृतिको परिचय दिन लगाउने • सामाजिक विकृतिको सूची तयार गर्न लगाउने • सामाजिक विकृतिजन्य क्षेत्रको पहिचान गर्न लगाउने • सामाजिक व्यवहार तथा छुवाछुत झल्किने चित्र तयार गरेर भिडियो प्रदर्शन गरी छलफल गर्ने । 	विकृति सम्बन्धी प्रश्नोत्तर गर्ने सामाजिक विकृतिको चित्र प्रदर्शन गरी प्रश्नोत्तर गर्ने बहुबैकल्पिक प्रश्नहरु गर्ने । सामाजिक व्यवहार तथा छुवाछुतबारे प्रश्नहरु गर्ने ।	१०
९. विपद व्यवस्थापन		विपत तथा प्रकोपको पहिचान गर्ने	विपत तथा प्रकोपको पहिचान गर्ने सूचीकरण गर्ने र असर तथा बच्ने उपायबारे बताउने	विपत तथा प्रकोपको परिचय प्रकोपजन्य क्षेत्रको अवलोकन भ्रमण गर्ने	प्रकोप सम्बन्धी भिडियो प्रदर्शन गर्ने चित्रहरु प्रदर्शन गरी प्रश्नोत्तर गर्ने	

